

PROGRAMSKA KNJIŽICA

Lijović, Anđela

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Music Academy / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:116:889188>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2020-12-02**

Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VI. ODSJEK

ANĐELA LIJOVIĆ

PROGRAMSKA KNJIŽICA

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VI. ODSJEK

PROGRAMSKA KNJIŽICA

DIPLOMSKI RAD

Mentor: red. prof. Goran Končar

Student: Anđela Lijović

Ak. god. 2019./2020.

ZAGREB, 2020.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTOR

red. prof. Goran Končar

_____
Potpis

U Zagrebu _____

Diplomski rad obranjen _____

POVJERENSTVO:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

OPASKA:

PAPIRNATA KOPIJA RADA DOSTAVLJENA JE ZA POHRANU KNJIŽNICI MUZIČKE
AKADEMIJE

SADRŽAJ:

Sažetak	4
1. Uvod.....	5
2. Aram Hačaturjan	6
2.1. Biografija	6
2.2. <i>Violinski koncert u d-molu</i>	8
3. Wolfgang Amadeus Mozart.....	10
3.1. Biografija	10
3.2. <i>Violinski koncert u G-duru br. 3, KV 216 – Allegro</i>	12
4. Johann Sebastian Bach	13
4.1. Biografija	13
4.2. <i>Sonata za violinu solo br. 1 u g-molu, BWV 1001</i>	15
5. Johannes Brahms	17
5.1. Biografija	17
5.2. <i>Sonata za violinu i klavir br. 3 u d-molu, op. 108</i>	19
6. Fritz Kreisler	21
6.1. Biografija	21
6.2. Fritz Kreisler – <i>Liebesfreud</i>	22
7. Dalibor Bukvić	23
7.1. Biografija	23
7.2. <i>Concertino za violinu solo</i>	24
8. Zaključak	25
9. Literatura	26
10. Notna izdanja.....	28

Sažetak

Ovim radom želim prikazati raznovrsni program svojega diplomskog koncerta te navesti najvažnije podatke o skladateljima i kompozicijama koje ću izvoditi. Svako poglavlje sadržavat će biografiju skladatelja te strukturu skladbe.

Ključne riječi: skladatelj, kompozicija, diplomski koncert, struktura

Abstract

In this graduation thesis, I want to present the diverse program of my graduate concert and the most important information on composers and their compositions that I will be performing. Each chapter will contain a biography of the composer and a structure of the composition.

Key words: composer, composition, graduate concert, structure

1. Uvod

Na programu mojega diplomskog koncerta nalazi se šest skladbi. S ciljem sastavljanja programa privlačnog slušateljima izvodit ću skladbe iz različitih glazbenih epoha. Diplomski koncert podijeljen je na dva dijela.

U prvom dijelu izvodit ću dva stilski i karakterno različita koncerta. Prvi je koncert koji ću izvoditi *Violinski koncert u d-molu* skladatelja Arama Hačaturjana, koji karakterizira armenski glazbeni jezik, temperamentnost, virtuoznost te tehnički zahtjevne pasaže. Folklorni motivi kojima je protkan cijeli koncert i prekrasne lirske melodije čine taj koncert dvadesetog stoljeća najljepšim djelom violinističkog repertoara. Nasuprot Hačaturjanu izvodit ću *Koncert za violinu u G-duru* Wolfganga Amadeusa Mozarta. Suprotnosti u stilu i samoj strukturi čine Mozartov koncert karakterno vedrim i razigranim. Zvučna slika Hačaturjanova koncerta daje cjelokupni dojam samoj skladbi. Lakoća i prozračnost u zvuku Mozartova koncerta kontrastira temperamentu i markantnosti Hačaturjana.

U drugom dijelu diplomskog koncerta izvodit ću djela Johanna Sebastiana Bacha, Fritza Kreislera, Dalibora Bukvića te Johannes Brahmisa. Najveći naglasak stavila bih na Bachovu *Prvu sonatu za violinu u g-molu*, BWV 1001, standardni repertoar svakog violinista. Bach je osobito važan za moju glazbenu naobrazbu zbog razumijevanja polifonije i vođenja glasova prilikom izvođenja njegovih djela. Bachov bogati skladateljski opus prikaz je višestoljetnog razvoja polifonije, što se može uočiti u ovoj četverostavačnoj sonati. Virtuozno djelo *Liebesfreud* skladatelja Fritza Kreislera dio je trostavačnog djela *Alt-Wiener Tanzweisen*, čiji se stavci često izvode odvojeno. Zatim slijedi djelo hrvatskog skladatelja Dalibora Bukvića *Concertino za violinu solo* posvećeno mojem mentoru i profesoru Goranu Končaru. *Sonatom br. 3 u d-molu* Johannes Brahmisa zaključiti ću svoje akademsko obrazovanje.

2. Aram Hačaturjan

2.1. Biografija

Najvažniji armenski skladatelj 20. stoljeća Aram Hačaturjan rođen je 6. lipnja 1903. u Tiflisu. Odrastao je uz narodnu glazbu, što se može uočiti i u njegovim djelima. Uz majku i oca imao je tri starija brata. S osamnaest godina preselio se u Moskvu. Godine 1922. upisuje Glazbenu školu Gnesin te u isto vrijeme pohađa studij biologije na Moskovskom sveučilištu (1922. – 1925.). U počecima svojega glazbenog obrazovanja pohađao je studij violončela, a potom upisuje studij kompozicije i orkestracije. Od 1929. do 1936. pohađa Moskovski državni konzervatorij Petra Iljiča Čajkovskog. U to je doba u ruskoj glazbi bio vidljiv utjecaj Ruske petorice.¹ Za vrijeme studija Hačaturjan je napisao više od 50 djela.² Zbog komponiranja u manjim instrumentalnim formama uočljiv je utjecaj folklornih melodija na njegovo stvaralaštvo. Među prvim djelima koje je Hačaturjan napisao ističe se *Plesna suita za violinu i klavir* nastala 1926. godine. Od ostalih djela skladao je tri simfonije, vokalno-orkestralna djela, koncert za klavir, koncert za violinu, koncert za violončelo, gudački kvartet, trio za violinu, klarinet i klavir, tri koncertne rapsodije, filmsku glazbu, glazbu za limene puhače, djela za klavir te ostala instrumentalna djela u njegovu širokome glazbenom opusu. Njegova supruga Nina Makarova također je bila skladateljica.

Autor jedne kritike o Hačaturjanovu stvaralaštvu objavljene u *New York Timesu* na *Klavirski koncert u Des-duru* osvrnuo se sljedećim riječima:

„Daleko je najzanimljivija glazba bila ona najranija, Klavirski koncert iz 1936. Tonaliteti se sukobljavaju ne stvarajući neugodu. Ritam nadmudruje očekivanja slušatelja. Možda sadržava malo previše virtuosne pompe, no Hačaturjan pronalazi neodoljivo zadovoljstvo u prekomjernosti.“³

---

¹ Moćna gomilica (ruski: *Могучая кучка*) ili Ruska petorica naziv je za skupinu ruskih skladatelja s polovice 19. stoljeća, koju su činili skladatelji Balakirev, Borodin, Cui, Musorgski i Rimski-Korsakov.

² Steyn 2009: 10.

³ [„By far the most interesting music was the earliest, the Piano Concerto from 1936. Tonalities clash without grating. Rhythms outsmart the listener's expectations. There may be too much virtuoso razzmatazz, but Khachaturian takes endearing pleasure in the excess.“] (Holland 2003).

Hačaturjan je napisao tri baleta. Mnogi smatraju da je stekao svjetsku slavu zahvaljujući romantičnim baletima *Gajane* i *Spartak*.⁴ U spomenutoj kritici o baletu *Spartak* stoji sljedeće:

„Osim toga, Hačaturjanov izraziti šarm odrazio se na glazbu baleta *Spartacus*. Ona združuje njegov veliki dar za glazbu s armenskom melodijom (čeznutljivom i vrludavom) te armenskim plesom (uzvišenim ili divljim) prevedenima u živahan orkestralni oblik. Prekomjerna uporaba zaglušujućeg klimaksa govori o skladateljevoj borbi za pozornost baš svakoga slušatelja u slušnom dometu. Svakako je riječ o glazbi koju trebate voljeti – katkad čak i malo previše.“⁵

Hačaturjan zauzima važno mjesto u armenskoj kulturi 20. stoljeća. U glavnom gradu Armenije Erevanu u sklopu kazališta za balet i operu otvorena je koncertna dvorana s 1400 sjedala posvećena skladatelju. Ispred ulaza u samu dvoranu postavljen je njegov kip visok tri i pol metra. Godine 1982. u glavnom je gradu otvoren i muzej posvećen Hačaturjanu. U muzeju se nalaze skladateljeve osobne stvari koje je njegov sin prenio u muzej.⁶ Hačaturjan se smatra jednim od najvažnijih sovjetskih skladatelja uz Sergeja Prokofjeva i Dmitrija Šostakoviča.

Slika 1: Kip Arama Hačaturjana ispred ulaza u koncertnu dvoranu u Erevanu

⁴ *The Complete Classical Music Guide* 2012: 301.

⁵ [„Elsewhere, Khachaturian's distinct charm worked its way in and out of the ballet music from "Spartacus." Synthesis is his great gift to music, with Armenian melody (sighing and sinuous) and Armenian dancing (stately or wild) translated into vivid orchestral terms. The overuse of deafening climax speaks of a composer grasping for the attention of every listener within earshot. This is indeed music that needs - sometimes a bit too much – to be loved.“] (Holland 2003).

⁶ Steyn 2009: 10.

2.2. *Violinski koncert u d-molu*

Hačaturjan je *Koncert za violinu u d-molu* posvetio poznatom violinistu Davidu Ojstrahu. Skladatelj je koncert dovršio u dva mjeseca. Skladan je 1940. godine, a praizveden 16. rujna iste godine u Moskvi. Koncert je praizveo David Ojstrah. Armenski utjecaj uočava se kroz cijeli koncert:

„U čitavom koncertu prisutni su elementi preuzeti iz narodnih popijevki i plesova skladateljeve rodne Armenije. Za razliku od izbora iz djela Samuela Jonesa koji otvara ovaj koncert, ovdje nije riječ o izravnim citatima iz određenih narodnih popijevki, no egzotični orijentalni duh armenskih ljestvica i melodija te očaravajuća ritamska raznolikost plesova smjesta dolaze do izražaja nagovještavajući čak i najneiskusnijem uhu da to nije proizvod zapadne Europe.”⁷

Koncert je podijeljen u tri stavka:

1. stavak: *Allegro con fermezza*
2. stavak: *Andante sostenuto*
3. stavak: *Allegro vivace*

Prvi stavak napisan je u sonatnoj formi. Započinje upečatljivom temom čiji se motiv u stavku javlja nekoliko puta. Prva tema po karakteru je energična te temperamentna. Određen ritmički obrazac ukomponiran s melodijskom linijom čini početak koncerta privlačnim slušatelju. Drugu temu karakterizira lirski melodija s ponekom umetnutom pasažom. Kroz cijeli prvi stavak možemo uočiti izmjenjivanje prve i druge teme. Drugi nastup druge teme iznosi klavirska dionica, dok violina za to vrijeme svira pratnju te izlazi iz prvog plana. Prijelaz na kadencu započinje dijalogom između solista i klarineta. Izmjenom istih motiva dolazi se do početka kadence u kojoj solist prezentira svoj virtuoзитet. Kadencu je napisao David Ojstrah u dogovoru sa skladateljem. Motivi prve i druge teme utkani u cijelu kadencu isprepliću se s

---

⁷ [„Throughout the concerto, there are musical elements drawn from the folk songs and dances of the composer’s native Armenia. Unlike the Samuel Jones selection which opens this concert, there are no direct quotations from individual folk songs, but the exotic Oriental flavor of Armenian scales and melodies and the captivating rhythmic diversity of dances that pervade the concerto set it apart immediately, announcing to even the most unsophisticated ear that this is no product of Western Europe.“] (Beaverton Symphony Orchestra, *Aram Khachaturian – Concerto for violin and orchestra*, <http://beavertonsymphony.org/index.php?cID=113>; pristup 5. 5. 2020.)

brojnim virtuoznim umetcima. Cijelu kadencu obilježavaju dvohvati i akordi, što je čini vrlo zahtjevnom za izvođenje. Završetak kadence sadržava motiv prve teme te vodi k reprizi i završetku stavka.

Drugi stavak napisan je u formi ronda. Započinje improvizacijskom linijom koju iznosi dionica fagota. Nakon uvoda solist iznosi prvu temu. Pjevna melodijska linija inspirirana je armenskim pjesmama, tzv. armenskim ashugom. Snažan unutarnji naboj i emocija solista potrebni su za interpretaciju prve teme. Stavak obiluje dinamičkim oznakama koje izvođača vode kroz njegovu interpretaciju. Brojne promjene tempa tvore improvizacijski ugođaj. Pred kraj stavka iznosi se prva tema, ali ovog puta za oktavu niže, što pridonosi smirenju te melankoničnom završetku stavka.

Treći stavak započinje energičnim uvodom limenih puhača te završava nastupom klarineta. Nakon uvoda slijedi nastup prve teme koju iznosi solist. Tijekom cijelog stavka možemo pratiti nekoliko nastupa prve teme, ali često u variranim oblicima. Stavak sadržava brojne zahtjevne pasaže koje iziskuju od solista virtuoznost u interpretaciji, ali zbog iznimno brzog tempa prilikom sviranja se često javlja problem koordinacije lijeve i desne ruke. U drugoj temi možemo uočiti melodijsku liniju koja je dijelom preuzeta iz druge teme prvog stavka. Uz notni tekst upisana je oznaka *cantabile appassionato*, koja solista usmjerava i pripomaže mu u stvaranju vlastite interpretacije. Orkestar svira pratnju s određenim ritamskim obrascem, zbog čega je vrlo važno ostati dosljedan raspisanom ritmu druge teme kako bi se u potpunosti ostvario željeni ugođaj. Zadnjih nekoliko stranica koncerta čine brojni virtuozni dijelovi koji izmjenom uzlaznih i silaznih pasaža te stalnim dinamičkim rastom postupno kulminiraju i vode k finalnom završetku koncerta.

3. Wolfgang Amadeus Mozart

3.1. Biografija

Wolfgang Amadeus Mozart sin je violinista Leopolda Mozarta rođen u Salzburgu 27. siječnja 1756. godine. Otac Leopold uočio je Mozartov talent za glazbu te ga je poveo na put po Europi kako bi mu omogućio upoznavanje raznovrsnih glazbenih stilova i kultura. Do svoje desete godine objavio je svoje prve simfonije, sonate, vokalna djela te koncerte. Godine 1770. postao je članom Salzburškog orkestra. Njegov izniman glazbeni talent vidljiv je u tome što je u ranoj dobi počeo skladati i održavati koncerte diljem svijeta. U dobi od 16 godina imao je iza sebe brojne koncerte u Europi te tri opere (*Mitridat*, *kralj Ponta* (1770.), *Ascanio u Albi* (1771.), *Lucio Silla* (1772.)) izvedene u Milanu. Po povratku iz Italije 1773. boravio je u Salzburgu sve do 1777. godine. Tijekom svojih putovanja upoznao je mnogo skladatelja, a među njima je i Josef Haydn, kojemu posvećuje svoje gudačke kvartete.

Godinu poslije odlazi u Pariz, ali zbog iznenadne majčine smrti vraća se u Salzburg. U Salzburgu nastavlja sa skladanjem opera, sonata, koncerata, misa i mnogobrojnih drugih djela. Najveći uspjeh u svome stvaralačkom zanosu Mozart je imao u razdoblju od 1784. – 1785. U Beču je proveo ostatak života sve do svoje rane smrti. U tom razdoblju najviše je skladao opere. Najpoznatije su među njima *Don Giovanni*, *Figarov pir*, *Čarobna frula*, *Cossi fan tutte* te mnoge druge. Mozart je sa svojom suprugom Constanze imao šestero djece. Njegova je supruga bila sestra Aloysije Weber, u koju je Mozart bio nesretno zaljubljen za vrijeme boravka u Mannheimu. Bio je član masonske lože, ali uz to i vrlo pobožan. Tijekom boravka u Pragu 1791. Mozart obolijeva. U to vrijeme piše i svoju posljednju skladbu *Requiem*⁸, koju nažalost nije uspio dovršiti zbog svoje smrti. Umire u prosincu iste godine u Beču.

---

⁸ Misa za pokojne (lat. *missa pro defunctis*).

Napisao je 41 simfoniju, 27 koncerata za klavir i orkestar, 5 koncerata za violinu, koncerte za puhačke instrumente, koncertantne simfonije, sonate za klavir i violinu, gudačke kvartete i kvintete, glasovirska tria, sakralnu glazbu, serenade, opere te brojna druga djela koja se mogu nabrajati unedogled zbog Mozartova širokoga stvaralačkog opusa.

Mozartova rodna kuća u Salzburgu sačuvana je te pretvorena u muzej u kojem su izloženi Mozartovi predmeti, pisma, violina i mnoštvo drugih stvari iz njegove rodne kuće.

Slika 2: Mozartova rodna kuća u Salzburgu

3.2. *Violinski koncert u G-duru br. 3, KV 216 – Allegro*

Koncert nastaje u Salzburgu 1775. godine. Čine ga tri stavka: *Allegro*, *Adagio* i *Rondo*. Mozart je svoje violinske koncerte pisao uglavnom s istom strukturom. Njegovi violinski koncerti iz razdoblja bečke klasike i danas su poznati.

Prvi stavak *Koncerta u G-duru* u formi je sonatnog oblika s dvostrukom ekspozicijom. U ekspoziciji na početku koncerta *tutti* orkestar iznosi sav materijal toga stavka. Nakon orkestralnog uvoda solist započinje koncert iznošenjem teme koju smo prethodno čuli u orkestralnom uvodu. Prvu temu karakterizira razgovor između solovioline i orkestralne pratnje. Koncert sadržava brojne kratke, naizgled jednostavne pasaže. Glavna problematika pri sviranju Mozartovih koncerata dobivanje je lakoće i prozračnosti u tonskoj slici. Svaka pasaža iziskuje od solista virtuoznost uz lakoću zvuka, stoga on treba uložiti velik trud u uvježbavanje kako bi dosegnuo izvrsnu izvedbu kojom bi publici predočio vedrinu i razigranost ove skladbe.

Pri sredini stavka uočljiv je privremeni odlazak iz G-dura u d-mol. Promjenom tonaliteta stvara se tmuran ugođaj koji je u kontrastu s vedrim početkom. U kratkom ulomku slijedi dijalog između solista i orkestra izmjenom motiva među dionicama. Potom nastupa rekapitulacija reprize te povratak u osnovni tonalitet G-dur. Nakon reprize nastupa kadenca. Solist kadencu može napisati sam ili odsvirati koju od postojećih. Svirajući kadencu, solist uz muzikalnost pokazuje i svoje tehničke sposobnosti. Motivi iz koncerta isprepliću se s ostalim notnim tekstom. Najčešće se izvodi kadenca Josefa Joackima, ali moj je odabir kadenca Davida Ojstraha. Započinje jednako kao i početak stavka. Kao vrlo zahtjevan zalogaj za svakog svirača uvježbavanje kadence iziskuje vremena i truda da bi zvučala u skladu sa samim koncertom, briljantno i graciozno. Kombinacijom i razradom motiva prve i druge teme stvara se kulminacija koja vodi do kraja kadence. Vrhunac nastupa u obliku ulaznog niza u tercama koji završava decimama, nakon čega orkestar preuzima vodstvo te dovršava stavak.

4. Johann Sebastian Bach

4.1. Biografija

Njemački skladatelj i orguljaš baroknog razdoblja Johann Sebastian Bach rođen je 21. ožujka 1685. godine u Eisenachu. Uz svoju majku Mariju Elisabeth Lämmerhirt te oca Johanna Ambrosiusa Bacha imao je sedmero braće i sestara, od kojih je nekoliko preminulo u ranoj dobi. Uz oca dvorskog glazbenika od malih se nogu glazbeno obrazuje. Uz učenje violine, Bach je aktivno sudjelovao i u zborskom pjevanju te je učio svirati orgulje i čembalo. U Eisenachu je pohađao protestantsku školu. Nakon prerane smrti roditelja Bach se seli k bratu orguljašu Johannu Christophu u gradić Ohrdruf. Većinu svojega glazbenog obrazovanja stječe od svoje obitelji. Nakon očeve smrti Johann Christoph podučava Bacha sviranju klavikorda te ga upoznaje s raznim notnim materijalima tadašnjih poznatih glazbenika.

Godine 1700. napušta Ohrdruf te odlazi u Lüneburg kako bi pohađao školu samostana svetog Mihovila. Ondje je uz zborsko pjevanje svirao orgulje i čembalo. Zbog svojega orguljaškog obrazovanja često je putovao u Hamburg udaljen 50-ak kilometara od Lüneburga. Nakon završetka školovanja u samostanu svetog Mihovila Bach odlazi u Arnstadt, gdje obavlja dužnost zborovođe i orguljaša, a od 1708. do 1717. godine boravi u Weimaru te dobiva namještenje u kapeli vojvodskog dvora. Nakon dugogodišnjeg sviranja orgulja u kapeli 1714. godine djeluje kao koncert-majstor. Za vrijeme boravka u Weimaru napisao je ponajviše djela za orgulje. Jedno od Bachovih najpoznatijih djela *Dobro ugođeni klavir* nastalo je u tom razdoblju, a riječ je o zbirci preludija i fuga raspoređenih u dvije knjige, sveukupno 48 preludija i fuga u različitim tonalitetima. Nezadovoljan stanjem i položajem u Weimaru, 1717. godine seli se u Köten te djeluje kao vođa kapele princa Leopolda od Anhalt-Cöthena. Okreće se skladanju svjetovne glazbe. Među poznatijim Bachovim djelima nastalim u tom periodu ističu se *Brandenburški koncerti*⁹, *Sonate i partite za violinu solo*, BWV 1001–1006, te ostala orkestralna i instrumentalna djela.

Godine 1723. seli se u Leipzig te tamo provodi ostatak života sve do svoje smrti 1750. U Leipzigu obavlja službu u crkvi sv. Tome. Uz skladanje, vođenje zbora i

---

⁹ Njem. *Die Brandenburgischen Konzerte*, izvorno fr. *Six Concerts Avec plusieurs Instruments*, predstavljaju skupinu od šest koncerata za komorni orkestar.

sviranje na svečanostima Bach se počeo baviti poučavanjem učenika. U jednom razdoblju svojega života u Leipzigu posvetio se skladanju kantata. Od sakralnih djela ističu se *Muka po Mateju*, koja se često izvodi na Veliki petak, *Muka po Marku*, *Misa u h-molu*, *Magnificat* te mnoga druga djela. Bachov glazbeni opus sadržava orkestralnu i komornu glazbu, zbarska djela, kantate, fuge, klavirska i orguljaška djela te brojna djela za soloinstrumente. Bach je imao dvadesetero djece. Prvi brak sklopio je 1707. s Marijom Barbarom Bach, a zatim nakon njezine smrti 1720. sklapa drugi brak 1721. sa sopranisticom Annom Magdalenom Wilcke. U prvom braku Bach je dobio sedmero djece, a u drugome trinaest. Bachova djeca naslijedila su njegov talent za glazbu. Među poznatijim Bachovim sinovima ističu se Wilhelm Friedemann Bach, Carl Philipp Emanuel Bach, Johann Christian Bach. Pred kraj života Bach gubi vid. Umire 28. srpnja 1750. godine u Leipzigu.

4.2. Sonata za violinu solo br. 1 u g-molu, BWV 1001

Bachove četverostavačne sonate imaju građu kao sonate *da chiesa*, također iz razdoblja baroka. Glavna karakteristika sonate *da chiesa* raspored je stavaka *spori – brzi – spori – brzi*. Fuga čini drugi stavak svake sonate. Prva sonata sastoji se od četiriju stavaka: *Adagio*, *Fuga*, *Siciliana* i *Presto*. Pred ključem je navedena snizilica *b*, a *es* se po potrebi zapisuje ispred note. Takva notacija podsjeća na notaciju dorskog modusa.

Početni stavak sonate *Adagio* sadržava duge akorde koji čine harmonijsku osnovu cijelog stavka te kratke pasaže među njima koje često možemo shvatiti kao raspisanu ornamentaciju. Već na samom početku to možemo uočiti kod početnog akorda g-mola koji vodi k sljedećemu uz silaznu pasažu koju možemo shvatiti kao raspisani ornament. Bach ne zapisuje nikakve dinamičke oznake prilikom skladanja iako postoje brojna izdanja s umetnutim oznakama koje izdavači po vlastitom nahođenju nadopisuju uz notni tekst. Fraziranje u početnom stavku teče vrlo prirodno, glazba nas vodi samostalno kroz stvaranje vlastite interpretacije.

Troglasna *Fuga* započinje jednoglasnom temom u altu koja se zatim seli u bas te postaje dvoglasna, a treće iznošenje teme u sopranu popraćeno je akordima koji se izmjenjuju kroz cijelu fugu. Strukturno je vrlo opsežna i dugačka. Za razliku od ostalih stavaka napisana je u tempu *allegro*. Glava teme pojavljuje se kroz cijeli stavak, u koji su umetnuti jednoglasni međustavci sastavljeni od niza šesnaestinki kao poveznice cijelog stavka. Međustavci sadržavaju mnoštvo novih harmonija koje je potrebno naglasiti pri sviranju određenih šesnaestinki. Kao i u ostalim Bachovim fugama zbog mnoštva nespretnih akorada otežano je dobivanje kvalitetne zvučne slike. Zaokupljenost tehničkim zahtjevima pri izvođenju fuge te koordinacija lijeve i desne ruke dovode do zanemarivanja polifonog vođenja glasova prilikom interpretacije. Potrebno je pažljivo slušati tijekom teme u svim glasovima te na njih stavljati naglasak pri sviranju, a olakšati ostale glasove u akordima. Zbog mnoštva akorada koji se sviraju istodobno otežano je naglašavanje glasa u kojem se iznosi tema. Prvenstveno je potrebno uočiti nastupe teme tijekom cijelog stavka te u mirnijem tempu raščlaniti temu od ostatka akorda. Stavak završava u osnovnom

tonalitetu kodom koju čini raspisana ornamentacija koja vodi k završnom akordu g-mola.

Treći stavak plesnog je karaktera, što je netipično za sve tri Bachove sonate. *Siciliana* započinje u B-duru jednoglasnom temom u basu koja zatim prelazi u alt i sopran. Prvi je nastup teme u B-duru, a u drugom dijelu stavka na početku devetog takta u g-molu. Većinu stavka čini razgovor među glasovima koji se postupno razrađuje kroz stavak te postaje sve značajniji. Glavna je problematika ovog stavka omogućiti sluшатelju raspoznavanje glavne te prateće linije s pomoću naše interpretacije. To možemo postići mijenjanjem karaktera i boje tona te različitim naglašavanjem svakoga pojedinog glasa kako bi stavak u cjelini zvučao kao razgovor između dvije različite dionice. Stavak ne sadržava trilere, a ornamenti se javljaju dva puta u cijelome stavku. U povijesno osviještenim izvedbama često možemo čuti umetnute trilere i ornamente, kao naprimjer u izvedbi violinistice Rachel Podger. Ovaj stavak nakon dramatičnosti prethodnih dvaju ostavlja dojam relaksiranosti te lakoće zbog plesnog karaktera. Razlika u ugođaju dodatno je naglašena primjenom tonaliteta. Brojne različite izvedbe ovog stavka odražavaju različitosti u stilovima interpretacije Bachovih djela, ali plesni karakter u svakom se slučaju lakše postiže pokretnijim tempom.

Završni stavak sonate *Presto* pisan je u baroknome dvodijelnom obliku. Nasprot *Siciliani*, stavku meditativnoga plesnog karaktera u durskom tonalitetu, *Presto* se vraća u osnovni molski tonalitet, u bržem je tempu te karakterno vrlo živahan i impulzivan. Prvi dio stavka započinje rastavljenim silaznim akordom g-mola, a drugi ulaznim akordom dominantnog D-dura. Drugi dio stavka počinje inverzijom smjera kretanja melodije. Pred kraj stavka slijedi povratak u osnovni tonalitet te završetak jednak kraju prvog dijela stavka, ali ovaj put na tonici g-mola. Karakteriziraju ga virtuozne pasaže, brojne sekvence te brz tempo koji daju pravi ugođaj za završetak sonate. Važno je odabrati odgovarajući tempo, ne prebrz. U brojnim izvedbama možemo čuti ubrzavanje prilikom izvođenja zbog nesigurnosti u pasażama, što dovodi do ukočenosti u muskulaturi tijela koju treba izbjeći.

5. Johannes Brahms

5.1. Biografija

Skladatelj, dirigent te pijanist Johannes Brahms rođen je u Hamburgu 7. svibnja 1833. Ime je dobio po djedu Johannu Brahmsu. Roditelji su ga odmilja zvali Hannes. Brahmsov otac Johann Jakob Brahms, kontrabasist u Hamburškoj filharmoniji, poučavao je Johannesa sviranju violine i violončela. Uočivši njegov glazbeni talent, otac šalje Brahmsa na poduke iz klavira kod Otta Friedricha Willibalda Cossela. Godine 1843. Brahmsov otac organizira privatni koncert komorne glazbe kako bi se prikupio novac za njegovo obrazovanje te kako bi ljudima pokazao njegovu vještinu sviranja klavira. U programu koncerta nalazio se Mozartov klavirski kvartet, kvintet za klavir i puhače Ludwiga van Beethovena te virtuozna Herzova etida.

Budući da je Brahms pokazivao želju za skladanjem, njegov učitelj klavira poslao ga je svojemu dugogodišnjem profesoru kompozicije Eduardu Marxenu, koji ga je poučavao tradicionalnom skladanju temeljenomu na skladbama Mozarta, Beethovena, Haydna te drugih tadašnjih velikana klasične glazbe. Svoje prve pijanističke recitale održava 1848. i 1849. Među prvim Brahmsovim djelima nalaze se klavirske sonate te komorna djela. Godine 1847. za vrijeme obiteljskog ljetovanja napisao je sedam zbornih djela te aranžirao folklorne napjeve za muški zbor. Godine 1850. upoznaje violinista Reméneya, s kojim 1853. odlazi na tromjesečnu turneju južnom Njemačkom. Uz Reméneyevu pomoć upoznaje čari mađarske glazbe. Jedno su od poznatijih Brahmsovih djela *Mađarski plesovi*.¹⁰

Za vrijeme putovanja stekao je mnoga važna poznanstva. U posjetu Weimaru Brahms je upoznao Franza Liszta, tadašnjega pijanističkog velikana. Jedno od važnijih poznanstava koje je stekao tijekom putovanja ono je sa skladateljem i violinistom Josephom Joackimom. Njihovo poznanstvo preraslo je u prijateljstvo te su se Brahms i Joackim sve češće družili. Brahmsov *Koncert za violinu u D-duru* (1878.) posvećen je Joackimu, koji mu je i pripomogao u pisanju koncerta te davao savjete i kritike za određene dijelove.

---

¹⁰ Riječ je o skupu plesnih melodija temeljenih na mađarskim temama. Zbirka je podijeljena u četiri dijela, a u svakom dijelu nalazi se 21 skladba u trajanju od nekoliko minuta. Izvorno su napisani za klavir četveroroučno.

Nakon zajedničkog ljetovanja 1853. Brahms odlazi s Joackimom u Düsseldorf gdje upoznaje Roberta i Claru Schumann. Robert Schumann zaslužan je za predstavljanje Brahmsa njemačkoj publici objavljivanjem članka u novinama u kojemu predstavlja mladoga dvadesetogodišnjeg skladatelja za kojeg ima samo riječi hvale. Nakon Schumannove smrti Brahms se zaljubljuje u Claru kojoj posvećuje *Varijacije na Schumannovu temu*.

Do 1860. Brahms je iza sebe imao skladana brojna komorna djela (dva gudačka seksteta, klavirski kvartet, dva klavirska kvinteta, puhački trio, sonatu za violončelo), djela za klavir te mnoga druga. Godine 1859. seli se u Hamburg, ali zbog nemogućnosti dobivanja mjesta u Hamburškoj filharmoniji 1862. odlazi u Beč. Godinu dana nakon toga imenovan je dirigentom Bečke pjevačke akademije. Zbog financijskih problema često je održavao koncerte u Njemačkoj, Austriji, Švicarskoj, Mađarskoj, Nizozemskoj te brojnim drugim zemljama. Od 1872. do 1875. djeluje kao direktor i vođa koncerata koji su se održavali u sklopu Bečkog društva prijatelja glazbe. *Klavirski koncert br. 2 u B-duru* skladan 1875. posvećuje svojem profesoru Eduardu Marxenu. Prvu simfoniju piše 1876.

Umire od raka jetre kao i njegov otac 3. travnja 1897. u Beču. U njegovu skladateljskom opusu nalaze se 4 simfonije, 2 klavirska koncerta, koncert za violinu, dupli koncert za violinu, violončelo i orkestar, 3 sonate za violinu, 2 sonate za violončelo, 2 sonate za klarinet, brojna djela komorne glazbe, vokalna te zborna djela i ostalo.

5.2. Sonata za violinu i klavir br. 3 u d-molu, op. 108

Brahms sklada zadnju violinsku sonatu u razdoblju između 1886. i 1888. godine. Posvećena je njegovu dugogodišnjem prijatelju, dirigentu Hansu von Bülowu. Sonata dramskog karaktera kontrastira prvim dvjema sonatama. Za razliku od prvih dviju trostavačnih sonata, treća *Sonata u d-molu* sastoji se od četiriju stavaka. Veoma važnu ulogu pri izvođenju sonate ima klavir. Potrebno je imati dobru komunikaciju s pijanistom prilikom zajedničkog muziciranja. Često čujemo izmjenjivanje violine i klavira u iznošenju tematskog materijala i motiva. Zbog toga prije zajedničkog sviranja treba pomno proučiti i klavirsku dionicu kako bismo u svakom trenutku znali što svira klavirska dionica te kako bismo sonatu mogli izvesti s razumijevanjem.

Prvi stavak *Allegro* pisan je u sonatnoj formi. Ekspozicija prvog stavka započinje iznošenjem teme u violini, dok klavir u isto vrijeme svira ritamsku pratnju u širokim oktavama. Zatim slijedi prijelaz na drugu temu koji započinje energičnim akordima u klaviru na koje se nadovezuje violina. Možemo uočiti izmjenjivanje tematskog materijala između dvije dionice. Drugu temu u F-duru iznosi klavir. Lirska melodija u klaviru popraćena je naglašenim dijelom na lakim dobama. Nakon klavira istu melodiju iznosi i violina. Ekspozicija započinje izmjenom pedalnog tona A koji možemo čuti u objema dionicama. Na početku reprize violina iznosi prvu temu za oktavu niže. Potom slijedi druga tema te na kraju slijedi finalno iznošenje prve teme, ali ovog puta u dinamici *forte* te s energičnim karakterom, što je pridonosi stvaranju kulminacije pred kraj stavka. Stavak završava u mirnom karakteru kodom u kojoj se naizmjenice pojavljuje glava prve teme.

Drugi stavak *Adagio* započinje prekrasnom temom u violinskoj dionici. Romantično nostalgična melodija popraćena je klavirskom pratnjom koja upotpunjuje cjelokupni ugođaj ovog stavka. Nakon kratkoga kadencirajućeg dijela slijede pasaže u violini koje stvaraju napetost te vode prema kulminaciji u A-duru koju violina iznosi u tercama. Zatim ponovno slijedi prva tema koju iznosi violina, ali ovog puta za oktavu više. Nakon prve teme pred kraj stavka violina ima dvostruki nastup u tercama kojima prethode kratke pasaže. Koda sadržava motiv melodije iz prve teme te doprinosi smirenju pred kraj stavka.

Treći stavak *Un poco presto e con sentimento* započinje iznošenjem teme u klaviru koja je popraćena dvohvatima kao pratnjom u violinskoj dionici. U reprizi se violinska pratnja izvodi *pizzicato*. Nakon klavira istu temu izlaže violina. Nadalje se nastavlja dijalog između violine i klavira. Violina ima važniju ulogu, po prvi put u stavku nastupa u dinamici *forte*. U kodi se pojavljuju motivi prve teme u dvohvatima. Uz brojne dinamičke oznake stvara se kulminacija pred kraj stavka. Stavak završava u tempu, bez usporavanja, zbog toga što sljedeći stavak nastupa *atacca*.

Četvrti stavak *Presto agitato* započinje energičnim četverotaktnim uvodom s akordima u violinskoj dionici, nakon čega slijedi iznošenje teme koju karakterizira prekrasna melodija iznesena energično. Nakon ponovljenog uvoda slijedi izmjenjivanje figura između obje dionice. Drugu temu iznosi klavir, a zatim violina. Potom slijedi velika kulminacija u sredini stavka u kojoj se međusobno izmjenjuju obje dionice. Na samom kraju javlja se prva tema koja pridonosi razvijanju i stvaranju napetosti za završetak toga virtuoznog stavka.

6. Fritz Kreisler

6.1. Biografija

Violinist i skladatelj Fritz Kreisler rođen je u austrijskom gradu Beču 2. veljače 1875. godine. Njegov otac, koji je po struci bio liječnik, počeo ga je poučavati sviranju violine kad je imao četiri godine. U dobi od sedam godina postaje najmlađim članom Bečkog konzervatorija. Studij violine pohađa kod Jakoba Donta i Josepha Hellmesbergera, a studij teorije u klasi Antona Brucknera. Prvi javni nastup održava u dobi od devet godina. Nakon Bečkog konzervatorija prelazi na Pariški konzervatorij koji napušta 1887. Nakon kratkog boravka u Americi vraća se u Beč. Ondje se prijavljuje za mjesto u Bečkoj filharmoniji, ali nažalost bezuspješno. Obrešhrabren, prelazi na studij medicine, ali ondje se zadržava samo kratko.

U prosincu 1899. debitira na koncertu s Bečkom filharmonijom pod ravnanjem dirigenta Arthura Nikischa. Taj koncert bio je odskočna daska za njegovu karijeru. U razdoblju od 1901. do 1903. boravi u Americi zbog stalnih koncertnih turneja. Skladatelj Edvard Elgar posvećuje Kreisleru violinski koncert koji je Kreisler premijerno izveo 10. studenoga 1910. u Londonu. Za vrijeme Prvoga svjetskog rata služio je austrijskoj vojsci. Nakon Drugoga svjetskog rata seli se u Ameriku te dobiva američko državljanstvo. Nastavlja s održavanjem koncerata. Umire u New Yorku 29. siječnja 1962. kao srčani bolesnik.

6.2. Fritz Kreisler – *Liebesfreud*

Alt-Wiener Tanzweisen (*Stare bečke melodije*) originalni je naziv zbirke koju čine tri kratka komada za violinu i klavir: *Liebesfreud*, *Liebesleid* i *Schön Rosmarin*. Objavljeni su 1905., a od 1910. postaju dio Kreislerova koncertnog repertoara. Ta tri kratka komada često su izvođena kao dodatak na koncertima upravo zbog svojega melodičnog šarma i elegancije, što kod publike ostavlja izvrstan dojam. Na početku, u sredini i na kraju ovoga kratkog komada nalazi se kratka tema koja predstavlja glavni dio djela. Između svakog pojavljivanja teme nalaze se različiti valceri pjevnih melodijskih linija uz klavirsku pratnju. Sve skladbe iz ove zbirke iziskuju prenošenje unutarnjih emocija izvođača na interpretaciju kako bi se publici u potpunosti prenio ugođaj plesnog karaktera uz koji bi vrlo rado i zaplesali. Na internetu možemo čuti snimku originalne Kreislerove izvedbe *Liebesfreuda* iz 1938., koju odlikuje vrlo ritmična izvedba plesnih motiva uz mnoštvo promjena tempa u plesnim dijelovima.

7. Dalibor Bukvić

7.1. Biografija

Dalibor Bukvić, skladatelj, pijanist i pedagog, rođen je u Sinju. Nakon započetoga glazbenog obrazovanja u Puli seli se u Zagreb gdje upisuje smjer klavira u glazbenoj školi Vatroslava Lisinskog. Potom upisuje studij kompozicije na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi profesora S. Horvata (1995.). Usavršavao se na brojnim ljetnim seminarima, od kojih možemo istaknuti seminar u Darmstadt kod Karlheinz Stockhausena i Luce Lombardija (1996.), usavršavanje na pariškom *Conservatoire National Supérieur de Musique* na odsjeku za elektroakustiku kod Laurenta Cuniota (1996./1997.) sa stipendijom francuske vlade, na *Consevatoire National de Région de Boulogne* kod Michela Zbara (1996./1998.) te na IRCAM–ovoj¹¹ akademiji u Parizu (1997.). U razdoblju od 1996. do 2008. živi u Parizu te radi kao profesor glazbene teorije, klavira i improvizacije te kao korepetitor na konzervatorijima u Ivry-sur-Seineu i Fontenay-aux-Rosesu. Godine 2008. seli se u Zagreb te radi kao docent na Muzičkoj akademiji, gdje predaje teorijske glazbene predmete.

Bukvićev glazbeni opus sadržava djela komorne glazbe, zbarska te orkestralna djela, filmsku i kazališnu glazbu, glazbu za suvremeni ples te za solistička glazbala. Njegova djela često se nalaze na repertoaru Muzičkog biennala¹² u Zagrebu. Osvajač je brojnih nagrada među kojima se ističu Rektorova nagrada Sveučilišta u Zagrebu (1992.), Nagrada Fonda *Stjepan Šulek* (1995.), Vjesnikova Nagrada *Josip Štolcer Slavenski* (2011.) i Nagrada *Boris Papandopulo* Hrvatskog društva skladatelja (2011.).

---

¹¹ *Institut de Recherche et Coordination Acoustique/Musique* francuski je institut za znanost o glazbi i zvuku te o avanagardnoj elektroakustičkoj umjetničkoj glazbi sa sjedištem u Parizu.

¹² Hrvatski festival suvremene glazbe prvi je put održan 1961. godine. Pokrenuo ga je Milko Kelemen. Danas slovi za jedan od najvažnijih festivala suvremene glazbe u Europi.

7.2. *Concertino za violinu solo*

Concertino za violinu solo Dalibora Bukvića kratka je skladba nastala u Parizu 2003. godine. Posvećena je violinistu Goranu Končaru. Sastoji se od šest međusobno povezanih manjih dijelova koji se nižu jedan za drugim. Svi ti dijelovi međusobno kontrastiraju prvenstveno u karakteru i brzini izvedbe. Na početku možemo čuti meditativnu melodijsku liniju popraćenu *pizzicato*-pratnjom žice *d*. Zatim slijedi vrlo strastven dio bržeg tempa pisan u dvohvatima i s čestim promjenama u dinamici i tempu. Na to se nadovezuje dio skladbe koji predstavlja određenu kulminaciju. Kulminacija se stvara s pomoću načina sviranja tremolo¹³ i *sul ponticello*¹⁴. Nakon tremola slijede vrlo brze pasaže na koje se nadovezuje kratki ulomak s akordima. Skladba završava razlomljenim akordom kojim se postiže poseban efekt zbog toga što je skladatelj pred kraj akorda zabilježio nagli dinamički rast. *Concertino* iziskuje od solista vješte promjene karkatera i načina sviranja u svakome pojedinom ulomku. Solistova kreativnost tijekom interpretacije vrlo je važna. Potrebno je stvoriti vlastitu viziju skladbe te svojom izvedbom pokušati publici prenijeti zamišljenu glazbenu priču. Ulomci često podsjećaju na dijelove Vivaldijeve skladbe *Četiri godišnja doba*.

---

¹³ Način sviranja pri vrhu gudala koji karakteriziraju brzi pokreti iz zgloba desne ruke te vrlo mala količina gudala.

¹⁴ Potez gudala koji se izvodi u neposrednoj blizini konjića kako bi se dobila posebnu vrstu tona.

8. Zaključak

Raznolikost glazbenih epoha te mnoge skladateljske tehnike u djelima nastalim od vremena baroka pa sve do 21. stoljeća objašnjeni su programskom knjižicom mogega diplomskog koncerta. Kratkom biografijom skladatelja te analizom svake skladbe približila sam čitateljima ovog rada raznolik violinistički repertoar. Proučavanje biografije skladatelja doprinijelo je mojemu osobnom razumijevanju skladbi koje ću izvoditi. Analizom djela unaprijedila sam vlastite glazbene sposobnosti te proširila vidike, što mi je uvelike pomoglo pri interpretaciji odabranih djela.

Na kraju rada ponajviše bih se željela zahvaliti profesoru Goranu Končaru na svom pruženom znanju i podršci na mojemu glazbenom putu. Lektorirala Daria Lazić.

9. Literatura

1. Andreis, Josip, *Povijest glazbe*, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1976.
2. „Aram Khachaturian“, u: *The Complete Classical Music Guide*, ur. John Burrows i Charles Wiffen, London: Dorling Kindersley, 2012.
3. Bozarth, George S. i Frisch, Walter, „Brahms, Johannes“, u: *Grove Music Online*, ur. Laura Macy,
<https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000051879?rskey=gNrgjE&result=1>
(pristup 7. 5. 2020.).
4. Eisen, Cliff i Sadie, Stanley, „Mozart, (Johann Chrysostom) Wolfgang Amadeus“, u: *Grove Music Online*, ur. Laura Macy,
<https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-6002278233?rskey=ifzl1f> (pristup 5. 5. 2020.).
5. Nikolić, Andrea, *Sonate i partite za violinu solo Johanna Sebastiana Bacha BWV 1001-1006*, Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu, 2010.
6. Rimac, Lara, *Sonate i partite za violinu solo Johanna Sebastiana Bacha*, Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu, 2019.
7. Schwarz, Boris, „Kreisler, Fritz“, u: *Grove Music Online*, ur. Laura Macy,
<https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000015504?rskey=ELooB2&result=1>
(pristup 8. 5. 2020.).
8. Sretenovic, Stefan i Adamovic, Jelena, *The interpretation of J. S. Bach's sonata No.1 in G minor for violin solo*, University od Adger, 2012.,
<https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/bitstream/handle/11250/138544/Oppgave%20Sretenovic,%20Stevan.pdf?sequence=1> (pristup 10. 5. 2020.).
9. Steyn, Carol, *Khachaturyan in Armenia today: his presence in Armenian music, art and architecture, rooted in Socialist Realism*: Department of Art History, Visual Arts and Musicology, University of South Africa, 2009.
10. Swafford, Jan, *Johannes Brahms: A Biography*, New York: Alfred A. Knopff, Inc., 1977.

11. Wolff, Christoph i Emery, Walter, „Bach, Johann Sebastian“, u: *Grove Music Online*, ur. Laura Macy,
<https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-6002278195#omo-9781561592630-e-6002278195> (pristup 7. 5. 2020.).

10. Notna izdanja

1. Bach, *Three Sonatas and three Partitas for solo violin BWV 1001-1006*, Bärenreiter-Verlag, Kassel, 2001.
2. Brahms, J., *Sonaten für Klavier und Violine*, C. F. Peters, Frankfurt-London-New York, 1956.
3. Hačaturjan, A., *Konzert*, Edition Preters Nr. 4701, Leipzig, 1959.
4. Bukvić, D., *Concertino za violinu solo*, Copyright Dalibor Bukvić, Pariz, 2003.
5. Mozart, W. A., *Violin concerto No.3 KV 216*, Bärenreiter-Verlag, Kassel, 2003.
6. Kreisler, F., *Liebesfreud*, Carl Fischer, New York, 1910.